

« zurück blättern vor »

KRUŻ subst. m. (f.), ab 1490; auch *kruz*, *kruża*; ‘Krug, Trinkschale mit Henkel, Becher, Kelch, Schälchen’ – ‘dzban, czasza z uchem, kubek, kielich, czarka,’: 1564 *Mącz 8a*, SPXVI *Amphora Genus vasis vinarii duas ansas habentis [...] Latine Metreta, Kruż / albo cząfzǎ vchata / poşpolicie zowiemy Wiadro.* o 1587 *KochProp 11*, SPXVI *rzeká plynie / Którą / leżąc pod skłǎtą przy powiėwny trzciniė / Rozciąglǎ Wiłtǎ leie krużem mǎrmórowym.* o 1596 *Volck Aaa3*, SPXVI *Vrceú, ein Kraus / Eimer. Pol. krus.* o 1620 *Inwentarze mieszcz. s.380*, SŁA *kruż.* o 1636 *Żebr.Ow. 107*, L *W obie ręce porwawszy kruż od złota spory, chrosnął go.* o (1668) 1695 *Kchow.Roż. 81*, L *Ręce Jezusowe do krzyża gwoźdź przyszczepia i gwoźdź więzi, krużem leiąc rumianym.* o 1773 *Hor.1 50* *Kniaż., L* *Każ też ſtarego w sporym krużu wina Poſtawić na ſtół.* o 1801–1805 *N.Pam. 18 385*, L *Wyſtuchaycie nas bogi! że wam proſto ſłużem, Nie chciėycie ubogiego ſtołu gardzić krużem.* o (1841) 1949 *Słow.Ben. 200*, DOR *Ambrozji ſłodkiej już zabrakło w krużu. A więc żegnajcie na ſtepowym wzgórz.* o (1896) 1949–1951 *Sienk.Quo III 249*, DOR *On zaś podniósł w górę krużę mirreńską, do tęczy z blasku podobną i wprost bezcenną.* o 1898 *Wysp.Mel. 10*, DOR *Zanurzyłam [głównie] skwierczącą w kruż ſwieżej wody pełny.* o 1908 *Makusz.Połów 52*, DOR *Płomień mi trawi dziwnym żarem wnętrze, przeto krużę mi nachyl lub ją mocą nagnę.* o (†1910) 1951 *Konopn.Poezje II 27*, DOR *Kwiaty ronią perty z kruż, nabranych jaśną rośq.* o (1930) 1947 *Wind. Koch. 70*, DOR *U ſpodu (...) obrazu umieſzczono alegoryczną poſtać Wiſty z wieńcem rokitowym, opartą o kruż marmurowy lejącej się wody.* – (SŁA), SPXVI, *MĄCZ*, *CN*, *TR**, *L* (zan.), *SWIL*, *SW* (stp.), *LSP*, *DOR* (daw. poet.). o **Var:** *kruz* subst. m., [hapax] 1596 *Volck Aaa3*, SPXVI – (SŁA), SPXVI; *kruż* subst. m., 1564 *Mącz 8a*, SPXVI – (SŁA), SPXVI, *MĄCZ*, *CN*, *TR*, *L* (zan.), *SWIL*, *SW* (stp.), *LSP*, *DOR* (daw. poet.); *kruża* subst. f., (1896) 1949–1951 *Sienk.Quo III 249*, *DOR* o [LBel.] (†1910) 1951 *Konopn. Poezje II 27*, *DOR* – (SŁA), *LSP* (poet.), *DOR* (daw. poet.). o **Etym: 1)** mhd. *krūse* subst. f., ‘ein Trinkgefäß, Krug’, **LEX. 2)** mnd. *krūs* subst. m., ‘Krug, irdenes Trinkgefäß’, SŁA. o **Konk:** *czasza* subst. f., bel. seit 1437, STP, zuerst geb. *CN*. o **Der:** *krużyk* subst. m., 1490 *Erz 35*, STP *Krużyk crusibulus.* o 1532 *BartBydg 38b*, SPXVI, zuerst geb. *MĄCZ*; *krużak* subst. m., 1549 *TomZbrudzBrul Ex 24/6*, SPXVI; *krużek* subst. m., [hapax] 1769–1777 *Zab.8 219*, *L*, zuerst geb. *L*; *krużowy* adj., zuerst geb. *L*. ❖ Das Wort ist wohl spätestens seit der Aufklärung literarisch und wird wohl nicht mehr allgemein verwendet, was die Unsicherheit in der Genuszuordnung erklären kann (Femininum in Analogie zu *czasza*?). LEHR-SPLAWIŃSKI und DOROSZEWSKI verweisen von *kruż* auf *kruża*.

« zurück blättern vor »